

Nicolae PRELIPCEANU

Violență și melancolie la FNT

Ceea ce mă frapase la Festivalul Dramaturgiei Românești de la Timișoara s-a întărit la cel național din toamna aceasta. Într-un cuvânt violența. Verbală și faptică. Relațiile violente între oameni, e drept, în general marginali, dar „orișicâtuși”, vorba ceea. Dacă la Timișoara această impresie s-a conturat din câteva spectacole, la București, la Festivalul Național de Teatru (FNT), ea s-a impus mai ales printr-un anume spectacol, care își propunea să ducă violența la limita absurdului și, mai ales, a suportabilității. Era, așadar, violența cu program. Mă refer la spectacolul lui Andriy Zholdak, cu piesa rusului Viktor Erofeev, *Viața cu un idiot*. Tragedia aceasta modernă, grotescă până la scârnav, debutează cu un fapt absurd: unui rus, pesemne inginer de la o mină, i se impune, drept pedeapsă că întârzie repetat la ședințele de dimineață, să ia de la balamuc un arierat și să-l „crească” timp de un an în garsoniera unde locuiește împreună cu tânăra sa soție, garsonieră primită, firește, de la conducerea minei. Se presupune că, într-un an, cei doi îl vor civiliza cât de cât pe pacientul de la spitalul de irecuperabili, dar, de fapt, se întâmplă invers. Puterea răului este mai mare, o morală rusească pe care noi am simțit-o pe propria-ne piele: nu ne-a decivilizat, e drept în mai mulți ani, ocupația sovietică și a rebeturilor societății românești de până atunci, ajunse în funcții? Ba da. Însă nu de politică e vorba, în principal, în spectacolul Teatrului Național „Radu Stanca”. Ceea ce i-a revoltat pe mulți spectatori – și nu dintre cei de vârstele finale, ci chiar dintre tineri – a fost excesul de sânge, fecale, ură și murdărie, morale și materiale. Ca să nu mai spun că actorii au fost supuși, ei înșiși, de către regizor, unor probe inumane, introduși într-un lac semiînghețat, la Ocna Sibiului, pentru a filma scene care urmau să se proiecteze în spectacolul, plin, de altfel, de scene filmate, sau au fost obligați să se tăvălească goi în zăpadă în același scop etc. etc. Cât despre datul cu capul de pereți, fie și cu protecția mâinii, actrița Cristina Flutur poate spune cum se simte după, ca să nu zic în timp ce. Aveai impresia, după toată această desfășurare de orori demne, pe alocuri, de „Infernul” lui Dante, că urmează o crimă reală, în direct. De altfel, pasul următor pe care-l are de făcut acest regizor cam ăsta este: să-și ucidă actorii în direct, la singura reprezentare cu spectacolul respectiv. De data aceasta a ratat ocazia, dar „asta nu-i cea din urmă cameră”, cum ar spune un personaj din Caragiale. Sau, dacă vrei, o „personajă”. Sigur, mi s-ar putea replica ușor: acesta e teatrul modern, al senzațiilor tari, al vieții înfățișate nemijlocit. Așadar, ne întoarcem la naturalism. Termenul e, desigur, depășit, avem acum alte instrumente la îndemână, îi spunem postmodernism eventual, dar el este reductibil la vechiul și repudiatul cândva naturalism – Zola, „Germinal” etc.

M-am grăbit să dau impresia la început că asta ar fi tot ce am desprins din Festivalul Național de Teatru, o desfășurare altfel impresionantă de stiluri și talente, de idei teatrale, de concepții și spirite. Dacă tot am început cu partea mai „ciudată”, să adaug și că la spectacolul lui Radu Afrim, cu piesa unui autor ceh, Petr Zelenka, al cărei titlu mergea foarte bine și la cea a lui Erofeev, *Povestiri despre nebunia (noastră) cea de toate zilele*, am fost uluit să constat, încă înaintea de „ridicarea cortinei”, faptul că scenografia, semnată totuși Mihai Păcurar, copia pur și simplu

intrarea scenografică, să-i zicem așa, în celebrul film *Dogville*, al lui Lars von Trier. Cine a văzut filmul nu se poate să nu fi sesizat similitudinea cu acele case desenate, ca și aici, cu strada, desenată și ea, sigur, aici, intervin câteva inovații, cum ar fi sensul giratoriu, unde actorii fac stânga-mprejurul lor de fiecare dată când ajung. Și, în plus, casele rămân în acest stadiu al celor două dimensiuni, pentru că ar fi fost destul de greu, ca-n film, să se treacă la tridimensionalitate. Oricum, un spectacol altfel remarcabil, prin concepție regizorală – dar nu cumva aceasta are ca axă tocmai scenografia? – poate fi compromis prin această copiere care nu prea face altceva decât să demonstreze puținul interes pentru dreptul la proprietate intelectuală, față de proprietatea intelectuală însăși. Or, e și această atitudine tot un fel de violență, care definește lumea modernă. Să ne uităm numai la dezinvoltura cu care se copiază televiziunile una pe alta, având, toate, ca model mărturisit, marile televiziuni occidentale. După care, ca să ne îndepărtăm puțin de teatru și numai de teatru, noi, românii, cu toții, pretindem să fim stimați de celelalte națiuni ca și cum am fi cine știe ce originali. Dar originali suntem noi – de ce să n-o spunem? – tot la sărmăluțe și mămăliguță și la dansul *Călușarii*, de altfel foarte dinamic, dar care e cam puțin.

Însă Festivalul a avut momente de mare artă, chiar din prima seară, cu neuitatul *Faust* al lui Goethe–Purcărete, de la Sibiu, o reprezentație grandioasă, cu mijloace actoricești uimitoare și cu mijloace tehnice de asemenea. Ofelia Popii s-a asigurat de un bun nume de mare acrită, cu rolul Mefisto, în care face minuni, iar Ilie Gheorghe își consolidează renumele de mare actor. Bine a făcut Marina Constantinescu, selecționera unică a spectacolelor, că a ales atât de multe de la Sibiu, nu doar pentru că orașul e, convențional, o scurtă vreme, „Capitală Culturală Europeană”, de fapt demicapitală, doar își împarte rolul cu Luxemburgul. Teatrul de aici, într-adevăr, sub conducerea lui Constantin Chiriac și cu Festivalul pe care acesta îl organizează anual, a devenit unul dintre cele mai remarcabile din țară. Tot de la Sibiu a fost și acel splendid spectacol al regizorului Radu-Alexandru Nica, *Balul*, în care, în câteva zeci de minute, o istorie recentă întregă trece pe sub ochii spectatorului. Trupa este cam aceeași din spectacolul aceluiași regizor cu *Vremea dragostei, vremea morții* (un titlu prost pentru un spectacol excelent). Tot de la Sibiu a venit și excelentul *Pescăruș* al lui Andrei Șerban, care m-a făcut, la a treia viziune, să regret că Festivalul nu l-a inclus cumva și pe *Unchiul Vanea* de la Teatrul Maghiar din Cluj, al aceluiași regizor. Acel spectacol, cu adevărat extraordinar, cel mai bun al stagiunii și nu numai, însă, nu se poate juca decât în sala pentru care a fost conceput, căci, dacă scenele sunt cam egale, sălile diferă teribil una de alta, iar actorii joacă pur și simplu în sală, printre și peste scaunele goale, în schimb, spectatorii încep prin a fi în poziția clasică a actorilor, adică pe scenă, cu fața spre sală.

Nu intenționez în niciun fel să compun, cu aceste rânduri, altceva decât o însemnare, poate prea subiectivă (cine e obiectiv să ridice piatra!), despre cele două săptămâni de teatru frenetic din prima parte a lunii noiembrie. De teatru frenetic, dar și de reflecție, cum au fost întâlnirile dinainte de masă de la Teatrul ACT, unde am putut asculta conferința plină de miez și imaginație a lui Monique Borie despre rolul fantomei în teatru, în fapt, un rezumat al cărții cu aceeași temă, apărută recent. De reflecție și de aducere-aminte, precum matineul Aureliu Manea, pentru mine, care i-am fost o scurtă vreme destul de apropiat, un vârf al emoției și al regretului că acest geniu al teatrului a fost silit să renunțe la arta sa. Tristețea care reieșea din toată acea veselie cu care făcea declarații, recent, din locul său

de exil, teamă-mi-e, definitiv, de la Galda, am fost unul dintre cei care am simțit-o. Poate, însă, mi-am spus, nu e totul pierdut, poate că, deși a renunțat să mai pună în scenă spectacole, Rică al nostru ar putea să mai scrie, el, oricum autorul volumului *Spectacolul imaginar*, care cuprindea tot ce-ar fi putut să fie și niciodată nu va fi, cum spunea Lucian Blaga. Oare nu ar putea fi stimulat ca, acolo, la marginea aceea de lume, să scrie despre teatru și despre viață, așa cum, se pare, o mai face din când în când, am constatat din admirabila carte despre Manea a lui Justin Ceuca, apărută la Casa Cărții de Știință, de la Cluj? Pentru mine, orele cu Aureliu Manea, în prezența altui prieten al acestuia până la ultimul său spectacol, Ion Cocora, au fost unele nu numai de emoție, ci și de amintire a unui fel de a face teatru extrem de modern în 1970, și care ar uimi, cred, și astăzi.

Pe scurt, totuși, FNT a avut anul acesta o ediție excelentă, orice ar spune gurile rele.

Marinela ȚEPUȘ

Derizoriul – nouă viziune regizorală?

După trei spectacole ale Teatrului Național „Radu Stanca” din Sibiu (***Faust, Viața cu un idiot, Pescărușul***) văzute, la rând, în cadrul Festivalului Național de Teatru, realizate de către trei mari regizori (Silviu Purcărete, Andriy Zholdak, Andrei Șerban), toate pulsând în jurul aceleiași teme: *urâtenia și derizoriul vieții umane*, nu pot să nu mă întreb dacă nu cumva aceasta este noua direcție a teatrului românesc? Experimentând, firesc, după 1989, diverse forme, trecând de la teatrul „cu poveste” la teatrul-dans sau la cel de imagine, întorcându-se apoi la poveste, fiindcă „facem proză”, adesea, fără să știm, și ajungându-se la fenomenul underground, regizorii (de toate vârstele) au vrut, mereu, și, uneori, au și izbutit să se alinieze la tendințele universale. Acum se experimentează, pare-se, urâtul. Pe texte clasice sau moderne. Cel mai bun exemplu îl constituie chiar titlurile amintite mai sus. Să le luăm pe rând.

În *Faust*, după Goethe, în viziunea lui Purcărete, avem de-a face cu un personaj bătrân și libidinos care-și vinde sufletul nu pentru a întineri sau pentru a se bucura de avantajele tinereții, nu pentru a deveni creator, concurând, măcar pentru o clipă, cu Divinitatea, Creatorul suprem, ci pentru a-și putea practica pornirile sexuale perverse (va poseda șapte Margarete cu vârste cuprinse între opt și zece ani) și va descoperi, alături de un Mefisto-avorton, nici bărbat, nici femeie pe deplin, lumile și pornirile cele mai de jos. În ceea ce și-a propus, regizorul nu dă greș: mișcă magistral mase de interpreți, îi mișcă, pe la jumătatea reprezentației, și pe spectatori, purtându-i printr-un purgatoriu voit de mucava, în care totul pare înfricoșător și, de fapt, nimic nu ne înspăimântă, cel mult ne deprimă. Pătrundem, mai degrabă, într-un mare cerc decât pe un tărâm al morții. Vedem lumi urâte, și mai urâte, și mai urâte. Vocile îngerilor și apariția celor șapte Margarete, deși inocente, devin grotești în asemenea context. Spectacolul te cuprinde mai ales la nivel visceral. Există și scene cu adevărat emoționante (mai ales finalul), există și momente de o mare profunzime filosofică – sunt meritele incontestabile ale regizorului, acelea de a ști să se joace cu mulțimile, de a stăpâni perfect psihologia. Mai mult decât altădată, creația lui Silviu Purcărete ne lasă însă un gust amar.